

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
2022-2023 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI

**AKADEMİK
AÇILIŞ DERSİ**

**Hadisleri Doğru Anlamada Yöntem:
Usulün Önem ve Değeri**

Prof. Dr. Halit ÖZKAN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hadis ABD Öğretim Üyesi

05 EKİM 2022
ÇARŞAMBA

15.00

Kayalı Kampüsü
3 Nolu Merkezî Derslik
KONFERANS SALONU

444 40 39

(2022-2023 AÇILIŞ DERSİ)

Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılı'nın yılı konferans serisinin ilki mahiyetindeki Akademik Açılış Dersi Prof. Dr. Halit ÖZKAN tarafından verilmiştir. 05 Ekim 2022 tarihinde “**Hadisleri Doğru Anlamada Hadis Usûlünün Önemi ve Değeri**” konulu açılış dersine fakültemiz öğrencileriyle birlikte akademik ve idari personelimiz katılım sağlamıştır.

Programda hadis usûlünü bilmeden hadislerin doğru anlaşılamayacağına vurgu yapan Özkan, ilk olarak hadis usûlünün bize neyi öğretip neyi öğretmeyeceği sorusu üzerinde durmuş, hadis usûlünün bir tür tanım ve tarifler mecmuası olduğuna vurgu yapmıştır. İlk hadis usûlü kitabının hicri IV. yüzyılda yazılmasına rağmen bu kitabı yazacak bilgi birikiminin

Peygamber Efendimizin vefatından o güne kadar süregelen tartışmaların neticesinde elde edildiğine dikkat çekmiştir. Hadisleri doğru anlamada diğer ilimlerin katkısına değinen Özkan, hadis usûlünün hangi hadisin sahih, hangi hadisin zayıf olduğunu belirlemek için bizlere yol gösterdiğini belirtmiştir. Sadece hadis kitaplarında ve hadis usûlü eserlerinde yazılanlardan hareketle hadislerin bağlamının tam anlaşılamayacağını, bu yüzden onları bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirmenin oldukça önemli olduğunu dile getirmiştir. Hadislerin yanlış anlaşılmasının sebeplerinden bahsederken hadisi okuyan kişilerin bilgi birikiminin yetersizliği, dinî metinlere ulaşmanın kolaylaşması, Arapça aslına bakılmaksızın tercüme hadisler üzerinden yorum yapılması, hadisin ravisinin ve yazıldığı dönemin doğru anlaşılmaması, ravinin aktardığı hadislerin bütünsel değerlendirilememesi ve hadislerin teori ve pratikte birbirinden farklı olması gibi meseleleri değerlendirerek konuşmasını tamamlamıştır.

...

Hadisleri Doğru Anlamada Hadislerin Usûlü ve Önemi

Sayın Rektörüm, Sayın dekan yardımcısı hocalarım, muhterem hocalarım, kıymetli öğrenci arkadaşlarım! Hepinizi saygıyla, sevgiyle, muhabbetle selamlıyorum, hoş geldiniz safalar getirdiniz.

2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılı hepimiz için hayırlı olsun. Allah'tan niyazımız bizlere faydalı ilim vermesi, faydasız ilimden hepimizi uzak tutmasıdır. Faydasız ilimden özellikle uzak durmamız gerekiyor, çünkü gittikçe artıyor. Bugün kısmet olursa hadisleri doğru anlamada hadis usûlünün önemi ve değeri üzerinde duracağız. Hadisleri doğru anlamak gibi bir problemimiz var. Bu sadece hadislere değil, bütün dinî metinlere mahsus bir durum. Öncelikle hepimizin malûmu olan ama çoğu zaman göz ardı ettiğimiz bu basit gerçekliğin tekrar farkında olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Hangi türden olursa olsun dinî metinler çeşitli sebeplerle doğru anlaşılamayabiliyor. Bazen bu metnin kendisinden kaynaklanabiliyor. Mesela hadislerin rivayet şeklinden, onu ilk rivayet edenlerin yanlış yahut eksik anlamasından kaynaklanabiliyor. Bazen de bizler gibi o dinî metinlerle sonradan muhatap olanların yanlış anlamasından kaynaklanıyor. Ben ikincisinin daha yaygın olduğu kanaatindeyim. Yani dinî metinlerin kendisinde bir sorun olmasından ziyade, onlarla muhatap olanların türlü sebeplerle o metinleri yanlış anladıkları söylenebilir. Dinî metinlerin kendisinde bir sorun olması hususunu külliyen inkâr etmiyorum ve özellikle hadis metinlerde hiçbir sorun yoktur demiyorum, ancak esas sorun çoğu zaman bu metinlerin muhatabı olan sonraki nesillerden kaynaklanmaktadır. Bugün bunlar üzerinde kısaca durmaya çalışacağım.

Eskilerin çok veciz bir tabiri vardır: "Usûl olmadan vusûl olmaz." Yani bir şeyin yolunu yordamını bilmeden o yolun sonuna sağlıklı bir şekilde gidemezsiniz. O yüzden her işte olduğu gibi hadislerle de muhatap olduğumuz zaman bu hadisleri nasıl anlamamız gerektiğini bilebilirsek doğru anlama şansımız artıyor. Yanlış anlama ihtimalimiz her zaman vardır, o ayrı mesele ama doğru anlamamanın en önemli şartı, onları doğru okumayı bilmektir. Bunun da yolu hadis usûlünü bilmekten geçer.

Bazı sorular sorarak ilerlemeye çalışacağım. Öncelikle “Hadis usûlü bize neyi öğretir, neyi öğretmez?” diye başlamamız gerekir. Hadis dersini yaparken geçen yıl buradaki arkadaşlarla sık sık konuştuğumuz meselelerden birisi buydu. Hadis usûlü dediğimiz şey; bir tür tanımlar, tarifler mecmuasıdır. Yani sahih hadis nedir? Bunun tanımını bize hadis usûlü verir. Mürsel hadis nedir? Bunun tanımını bize hadis usûlü dediğimiz o metodolojik bilgiler mecmuası verir. Hadis usûlü kitaplarında bu tarz bilgileri bulabiliriz. Onlar bize hadisleri bütün çeşitleriyle tanımlar ama bundan sonraki adıma geçmez. Başka bir deyişle hadis usûlü bir tür sözlük gibidir. Sahih hadis nedir? Mevzu hadis nedir? Zayıf hadis nedir? Bunların tanımını burada görürüz. Fakat hadisleri doğru veya yanlış anlama dediğimiz şey bu tanımlardan sonra başlar. Sahih hadisin ne olduğunu öğrendikten sonra sahih hadisin ne işe yarayacağını veya ne işe yaramayacağını konuşmaya başlarız. İşte burası hadis usûlünün konusu değildir. Yani sahih hadisin ne olduğunu hadis usulünden öğrensek de onun ne işe yaradığını buradan öğrenemeyiz. Bunu fıkıh usulünden öğreniriz. Dolayısıyla hadisleri doğru anlamak, yanlış anlamak meselesinden bahsederken biz hadis usûlünden değil genel anlamda İslamî ilimlerin usûlünden özelde de usûl-i fıkihtan ve bazen tarih ilminin usulünden bahsetmiş oluruz, çünkü bazen bir hadisi öğrenmek için tarih bilgisine ihtiyaç duyarız. Çoğu zaman tarihi bilmeden siyeri, siyeri bilmeden hadisleri doğru anlayamadığımız olur. Dolayısıyla neyi öğretmez kısmını tekrar etmek isterim. Hadis usûlü bize ‘hadislerin nerede ve nasıl kullanılacağını’ öğretmez. Bunları başka ilim dallarındaki tartışmalardan öğreniriz.

Peki hadis terimleri sözlüğü dediğimiz, “hadis usulü” tarihte nasıl gelişti? Buna da kısaca temas etmekte fayda görüyorum. Hz. Peygamber (sav) ve sahabe zamanında hadis usûlü diye bir ilimden bahsetmek mümkün değildi. Hz. Peygamber konuştuğunda veya bir şey yaptığında onlar hadis oluyordu. Hatta biri bir şey yaparken gördüğünde ve ses çıkarmayıp sustuğunda bile bunlar hadis oluyordu. Ama bunların usûlü yoktu. Yani sahabeler oturup bizim bugün tartıştığımız gibi bu hadisi nasıl anlamamız lazım, bu merfu hadis oldu, bu mevkuf hadis oldu gibi şeyleri bilmiyorlardı. Onlar gündelik hayatlarında olan biten şeyler arasında doğal olarak Hz. Peygamberle birlikte yaşıyorlar, yaşadıkça da kendi kendine bir şekilde bir şeyler şekilleniyordu.

Hadis usûlü dediğimiz literatürün ilk örneği, 360 yılında vefat etmiş bir zâta aittir. Bu da “İlk hadis usûlü kitabı IV. asırda yazıldı” demek oluyor. Peki bu ne demektir? Buna benzer bir örnekle *Sahih-i Buhari* hakkında konuşulurken karşılaşmışsınızdır. Bu bağlamda “Hadis dediğimiz şeyler Peygamber’den 300 yıl sonra yazılmış metinlerdir, o yüzden güvenilir değillerdir” gibi düşünülmeden söylenen bir cümleyi hepimiz duymuşsunuzdur. Burada da ona benzer bir durum var. “İlk hadis usûlü kitabı IV. yüzyılda yazılmıştır” denildiğinde bu, ondan önce hiç hadis usûlüne dair şeyler yazılmadığı anlamına mı gelir? Elbette hayır. Buhari’nin en sahih hadis kitabını 300 yıl sonra yazması, nasıl kendi içinde süre giden bir gelişimin ürünü ise ilk hadis usûlü kitabının IV. yüzyılda yazılmış olması da böyle bir tarihi gelişimin ürünü ve sonucudur.

Erken yüzyıllarda -mesela I. asır sonlarında- âlimler, sonradan hadis usûlü kitaplarına konu başlığı olarak girecek olan meseleleri tartışıyorlardı. Örneğin; bir tâbiînin talebesi olduğunuzu düşünün. Yani sizin hocanız tâbiî, onun hocası da sahabe olsun. Hocanız bir gün derste sahabenin adını hiç zikretmeden doğrudan “Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur” demiş

bulunsun. Bugünkü hadis usûlü bilgilerimize göre kural nedir? Bir kişinin hadisi aldığı hocanın adını zikretmesi gerekir şeklidir değil mi? Ama tâbiî hocasının adını söylemeden “Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur” diyor. Sahabeyi zikretmeksizin Hz. Peygamber’e geçiyor. Bu mesela tartışılan bir problem. Yani alimler böyle hadis rivayet edilir mi ve edilirse bunun kıymeti var mıdır? Sorularını tartışıyorlardı. Bu tartışmadan 250-300 yıl sonra hadis usûlü kitaplarına Mürsel hadis kategorisinde girecek bir meseleyi I. yüzyılda tartışmışlardır. Bunu ve benzeri birçok örneği âlimler kendi doğal süreçleri içerisinde tartışa tartışa belli bir kıvama erdirmişler, bu kıvam bulduktan ve tartışılan konular derlenip toparlanarak kitaplara alındıktan sonra ancak usûl dediğimiz bütün, yani o mecmua oluşmuştur.

Bu durum sadece hadis ilmine has bir şey olmayıp bütün ilimler için geçerlidir. Önce gündelik hayat içinde meselenin fûrûu ortaya çıkar, tartışılır, ondan sonra usûlü yazılır. Hadis usulü ilmi için de aynısı oldu. Hadis usulünün ilk örnekleri IV. yüzyılda ortaya çıkan kitaplar olsa da daha önce neredeyse bütün meseleler tartışılmıştır. Yani ilk yazılan hadis usûlü kitaplarında, en son yazılan hadis usûlü kitaplarında hangi meseleler varsa ya birebir aynı şekilde ya da özünü teşkil edecek şekilde bulabilirsiniz. Dolayısıyla bizim ilk hadis usûlü kitabı dediğimiz şey aynı zamanda son hadis usûlü kitabıdır, içerdiği meseleler itibarıyla. Meselelere yeni isimler verilmiştir o ayrı ama tartışılan konu özü itibarıyla neredeyse aynıdır.

Peki bu hadis usûlü dediğimiz ilimde belirli bir grubun, belirli bir mezhebin etkisi var mıdır? Evet vardır. Bugün hadis usûlü dediğimiz şey daha çok II. ve III. asırdaki itikadî tartışmaların yansımalarını içerir. Bakın hadisten bahsederken birden itikadî-kelamî tartışmalara geçtik. Bu her zaman aklımızda olması gereken bir şey. Bir ilim çoğu zaman kendi başına bir ilim olmuyor, hep başka ilimlerle alakalı oluyor. Başka yerlerden gelen tartışmaların sonucu olabiliyor. Hadis usûlü de böyledir. İlk dönemde bugün Ehli sünnet dediğimiz grup ile diğer grupların tartıştığı birçok mesele, hadis usulünün tartışıldığı birçok konuya yansımıştır. Haber-i vahidin güvenilirliği ve anlamı nedir? Sahih hadis nedir, nasıl tanımlanır? Bidatçı olan raviden hadis alınır mı? Kim bidatçı, kim değil? Onu tanımlarken bile konuşulan şeyler hadis usulüne yansımıştır. Bu meselenin bir de fıkıh boyutu vardır. Mezhepler arasındaki ihtilaflar da hadis usulüne yansımıştır. Yani diyelim ki bir konuda iki farklı rivayet var. Birisi caiz olduğunu, diğeri caiz olmadığını söylüyor. Burada ilk sormamız gereken şey aynı konuda iki farklı hadis nasıl olabilir sorusudur. Ardından bunun nasıl ortaya çıktığına dair çeşitli meseleleri konuşmamız gerekir. Üçüncü aşamada fıkıh mezhepleri devreye girer. Caiz olduğunu söyleyen rivayeti bir mezhep alırken, caiz olmadığını söyleyen rivayeti diğer bir mezhep alabilir. Dolayısıyla bir hadisi doğru anlamaya çalışırken onun geçmişine bakmamız gerekir ve bunu yaparken hangi ilim dallarıyla ilişkisi var diye düşünmemiz icap eder.

Biraz önce hem “İlk hadis usûlü kitabı 360 yılında vefat eden biri tarafından yazıldı” hem de “arada dört asır var” dedik. Bu da dikkatimizi yeni bir hususa yöneltir: O dört asır boyunca her şey yeknesak bir bütün halinde tartışılmamıştır, bunu gözden kaçırmamız gerekir. İslami ilimlerin ilk oluşum dönemleri her şeyin birçok farklı açıdan tartışıldığı dönemlerdir. Hatta bazen tek bir ıstılahaya birden fazla anlamın verildiği görülebilir. Mesela biraz önce andığımız ‘Mürsel hadis’ böyledir. Hadis usulünde tabiînin sahabeyi atlayıp doğrudan “Hz. Peygamber söyle buyurdu” şeklinde rivayet ettiği hadise Mürsel denildiği gibi, hicri II. asırda senedinin herhangi bir yerinde inkıta olan bütün hadislere de Mürsel denildiği olmuştur. Dolayısıyla bir

İstilahın tarihin bütün dönemlerinde aynı anlama geldiğini düşünerek metinleri okumak yanıltıcı olabilir. Bu kabil bir durumla karşılaşınca acaba önümüzde duran terim bugün anladığımız anlamıyla mı kullanılmış yoksa bizim bilmediğimiz fakat o dönemde kullanılan başka bir anlamı var mıydı diye düşünmek gerekir. Bu hususu gözden kaçırdığımız zaman metni yanlış anlayabiliriz. Tanım ve tariflerin dönem dönem değişmesi bir canlılık olduğunu bize hissettirir, onun sürekli tartışıldığını gösterir ki, bu iyi bir şeydir.

Hadisleri doğru anlamada günümüzün en ciddi problemi ise o hadislerin muhatap olduğu kişilerin donanımı, yetkinliği meselesidir. Yani kim hadisi doğru anlayabilir ya da herkes hadisleri doğru anlayabilir mi? Herkes her ilim dalının uzmanı olmuyor bildiğiniz gibi. Günümüzde uzman olmayan kişilerin kendi alanları dışında konuşmaları adetinin gittikçe yaygınlaşıyor olması bizi bu problemle karşı karşıya getirmektedir. Dinî metinlerin böyle bir problemi vardır. Mühendislikle ilgili, fizikle ilgili, tarihle ilgili uzman olmayan kişiler kolay kolay konuşamazken dinî metinlerle ilgili herkes konuşur. Dinin emirleri ve dolayısıyla metinleri hepimizi ilgilendirdiği için yetkinliğimiz olmasa da konuşabiliyoruz. Günümüzde dinî metinlere her geçen gün daha kolay ulaşılabilir hale gelmemiz bizleri bu problemle karşı karşıya getirmektedir. Buna nasıl bir çözüm yolu bulunacağını henüz bilmesek de orta ve uzun vadede bundan da bir hayır çıkacağını ümit etmemiz en selametli yol gibi görünmektedir. Hadislerin yanlış anlaşılmasındaki bir diğer problem ise tercümelemler üzerinden hadis okumaktır. İnsanlarımızın çoğu Arapça bilmedikleri ve doğrudan asıl metinden okuyamadıkları için tercümeden hadis okumaktadırlar. Fakat günümüzde hadis tercümelemlerinin durumu çok da iyi olmadığından bu ciddi bir problem doğurmaktadır. Hadis tercümelemlerinde bulunan hatalar insanları çok defa yanlış yönlendirmektedir. Tercümeden hadis okunur ama onun üzerine allâme gibi yorum yapılamaz.

Dikkat etmemiz gereken bir başka mesele, hadislerle ilgili bir metin karşımıza çıktığı zaman onunla ilgili her şeyi görmek icap ettiği hususudur. Yani bir kitaptan okuduğunuz tek bir rivayet size bir şey söyler ama o hadisin ait olduğu rivayet grubunu görmek sizi bambaşka bir noktaya taşıyabilir. Bir hadislerle karşılaştığımız zaman aklımıza gelmesi gereken ilk sorular onunla ilgili başka rivayetler var mı, neler söylendi; başka bilgiler var mı, yok mu şeklinde olmalıdır. Bunları düşünmeden ve araştırmadan bir rivayet üzerine konuşmak çok sağlıklı olmayacaktır.

Bir başka meselemiz, özellikle hadis usûlü söz konusu olduğunda, teori ile pratik arasındaki uyum durumudur. Bütün İslami ilimlerde olduğu gibi hadis ilminde de teori ile pratik her zaman yan yana yürümez. Yani hadis usûlü kitabına baktığınızda bir kural bellidir. Bir hadis teriminin tanımına baktığınızda onunla ilgili sınırlar çizilmiştir. Ama sonra onun sahadaki karşılığına baktığınızda bazı farklılıklar, istisnai durumlar görülebilir. Yani her şey kitapta yazıldığı gibi olmayabilir. Mesela yukarıdan beri konuştuğumuz Mürsel hadis, yaygın hadis usûlü standartlarına göre zayıf bir hadistir. Şimdi Mürsel hadis, zayıf hadis diye, yani bir anlamda makbul olmayan hadis olduğu için, onu terk mi edeceğiz? Eğer böyle yaparsak ilk iki asırdaki tartışmaların çoğunun üzerini tek kalemle silmiş oluruz. O dönemin şartları farklıydı. O dönemde Mürsel hadis, makbul bir hadisti. Yani bir tabiinin sahabeyi söylemeksizin Hz. Peygamberden hadis rivayet etmesi gayet tabii bir şeydi. Neden? Çünkü çok yaygın bir bilgiydi. Kimi âlimler, kendilerine niçin Mürsel hadis rivayet ettikleri sorulduğu zaman diyorlar ki “Ben

bir hadisi 70 ayrı tarikten duyduğum zaman sahabesini söylemeden rivayet ederim.” Yani bilgi o kadar yaygın ki senet söylemesine gerek olmadığını düşünüyor. Diğer yandan “Eğer tek bir raviden duymuş olursam senedi tam söylerim” diyor. Şimdi bu örnekte hadis usûlünün standartlarına uymayan hadis, daha sahih oluyor. Tarihi gerçeklik bizlere bunu gösteriyor.

Zayıf hadisle amel edilir mi meselesi de bir diğer çok tartışılan meseledir. Hadis usûlüne bakarsanız zayıf hadisle amel edemezsiniz. Adı üstünde ‘zayıf hadis’. Ama bunu bir fakihe söylediğimiz zaman o bize güler. Çünkü her şeyimizi sahih hadislerle yürütmeye kalkarsak bir yerde tikanırız. Müftüye gidip bir fetva isterseniz sizin derdinize yönelik sahih hadis yoksa ne yapacak, zayıf hadisle de fetva verebilir. Çünkü sizin sorunuzun yanıtı oradadır. Bugünkü fıkıh kitaplarında yazılı olan fetvaların tamamının sahih hadislerle göre yazıldığını zannetmiyorsunuzdur umarım. Çünkü öyle bir şey yoktur. O meselelerin bir kısmı sahih hadislerle bir kısmı zayıf hadislerle dayanır. Buradaki mesele bugün zayıf hadisleri sanki hiçbir işe yaramayan, hiçbir kıymeti olmayan hadisler şeklinde algılamamızdır. Geçmişte bu çok ciddi bir problem değilken bugün zayıf hadisin daha fazla göz ardı edilmesi oldukça yaygınlaştı. Bunun yaygınlaşması biraz da selefi zihniyetin yaygınlaşmasından kaynaklanmaktadır. Bizim milletimize hiç uymayacak bir şey aslında. Milletimiz tarih boyunca o katı ve kaba din anlayışından uzak bir din anlayışı geliştirmiştir. Ona da en uygun olan sahih hadislerle birlikte zayıf hadislerin de kullanıldığı bir din anlayışıdır ki, olması gereken de budur zaten. İhtiyaçlar başka türlü giderilemez. Selefilik günümüzde giderek yaygınlaştığı için bir zayıf hadis kolayca atılabiliyor. Bu çok yanlış bir şey. Önce ne gerekçeyle zayıf olduğunu, hadisin nereye kadar kullanılıp nereye kadar kullanılamayacağını sorgulamak gerekir, ondan sonra konuşmak gerekir

Gelelim hadis kitaplarını nasıl okumamız gerektiği sorusuna: Bugün geçmişteki insanlara göre kitaplara ulaşma konusunda oldukça şanslıyız. Bunun bir taraftan iyi diğer taraftan sakıncalı yönleri bulunmaktadır. Bilgiye çabuk ulaşmak bazen sorgulamadan doğru olduğunu düşünmeye sevk edebiliyor bizi. Mesela *Sahih-i Buhari*’deki bir hadisi nasıl okumalıyız. Her şeyden önce Buhari’yi ve onun o kitapta ne yapmak istediğini iyi anlamak gerekir. Mesela Buhari’nin bütün hadisleri toplamak ya da bir hadis ile ilgili her şeyi aynı yerde zikretmek gibi bir amacı yoktu. Bir hadisi farklı yerlere dağıttığı, aynı hadisi 15-20 parçaya ayırdığı olabilir. Bunu bilmeden onun kitabını okursak çoğu örnekte bir hadisin sadece bir kısmını görüp bütüne bakmadan anlamaya çalışmış oluruz. Kısacası hangi kitabı okuyorsanız önce o kitabın müellifini ve o kitaptaki usûlünü anlamak gerekir. Mesela *Sahih-i Buhari* ile *Sahih-i Müslim*’i okuyanların zihninde bu iki kitap arasında metodolojik olarak fark bulunduğu düşüncesi yoksa bu bir yanlış okuma olur. İkisi arasındaki farkı bilmeden okuduğunuz zaman, o hadisleri tam anlayamazsınız.

İkincisi ise eserin yazıldığı dönemi ve o dönemin şartlarını bilmek gerekir. *Sahih-i Buhari* yazılalı 1200 yıl oldu. 1200 yıldır İslam dünyasının en çok okunan kitabı, hâlâ da çok okunuyor. Ancak onun yazıldığı dönemi bilmeden okuduğunuzda eserdeki hadisler yanlış anlaşılabilir ve sizi yanlış yerlere yönlendirebilir. Buhari’nin kitabında dönemin tartışmalı meselelerine girdiği yerler vardır. Mesela, “iman artar mı eksilir mi?” meselesinin günümüzde çoğumuz için bunun bir karşılığı yoktur. Ama tarihte bu soru yüzünden insanlar öldürülüyordu, çatışmalar çıkıyordu. Benzeri konuları okurken bu kabil soruları aklımızda bulundurmak gerekir. Bu bir dinî metin

olduğu için zihnimizde “nasıl okursak okuyalım bizi doğru yere götürmelidir, bize doğruyu söylemelidir” düşüncesi mevcut olabilir ama öyle değildir.

Bir de okuduğumuz eserin günümüzdeki değerini bilmek lazımdır. Bunlar sadece hadis ilmi için değil, her türlü eseri okurken sorulması gereken sorulardır. Bir eserin günümüzdeki önemini anlamadan onu okumanın çok anlamı yoktur. *Sahih-i Buhari*'yi okurken Buhari burada ne demek istiyor? Niçin bu kitabı yazmış? Niçin bu usûle göre yazmış? Gibi soruları sorduğumuz kadar bunun günümüz için anlamı nedir diye de sormamız gerekir.

Hadisleri okurken sadece hadis diye okumamalı, onların diğer ilimlerle olan ilişkilerini de göz önünde bulundurmalıyız. Mesela hadis okurken Arapça bilgisinin yanı sıra edebiyat bilgisine de sahip olmamız gerekir. Mesela, “Hz. Peygamber şaka yapar mıydı?” Elbette yapardı. O da herkes gibi bir insandı, zaman zaman kinayeli cümleleri de olurdu. Fakat biz farkında olsak da olmasak da hadislere çoğu zaman bir robot konuşuyormuş gibi bakma eğilimindeyiz. Bütün hadis metinlerini tek bir ses tonuyla yazılmış gibi okuyoruz. Ondaki nüktelere dikkat etmiyoruz. Hz. Peygamber kinayeli bir şey söylediği halde biz onu gerçek anlamı kastederek söylemiş gibi okuyabiliyoruz. Bu bir yanlış okuma örneğidir. Dolayısıyla bir hadisi doğru anlamak için onun ortamını, bağlamını, ondaki edebi dili, tarihi ve siyeri iyi bilmek gerekir. Bu da sık sık hatırlattığım şeylerden birisidir. Bizler hadisleri havada asılı duran metinler gibi okumaya alışkınız ama onların siyer ilmindeki yerlerini bildiğimizde hadisler çok daha farklı anlamlar kazanabiliyor. O yüzden dinî metinleri birden fazla ilim cihetinden anlamaya çalışmak her zaman önemlidir. Bunların yanında modern ilimlerden de istifade etmenin öneminden de bahsetmeye gerek yoktur. Tarih ilminin, sosyolojinin, psikolojinin yöntemlerinden de istifade etmek oldukça önemlidir.

Son olarak, günümüzdeki hadis tartışmalara baktığımızda şunu görüyoruz: Hadisler üzerinden tartışmak *Kur'ân-ı Kerim* üzerine tartışmaktan çok daha kolaydır. Çünkü ikisi farklı şekilde rivayet edilmişlerdir. Hadisler üzerinden konuştuğumuz zaman, o kadar risk almıyoruz. O yüzden hadisler üzerine daha çok konuşulur bizde. Fakat dikkat etmemiz gereken husus şudur ki bu tartışmalar her zaman iyi niyetle yapılmamaktadır. Çoğu zaman bu tartışmalar aslında başka bir ajandanın parçası olarak gerçekleştirildiğinden, hadislerle ilgili konuşan kişinin kim olduğuna da dikkat ederseniz daha doğru anlarsınız ne niyetle anlattığını. Bunların farkında olmak sizin omuzlarınızda bir yükür. Bu sorumluluğun farkında olarak dinî metinleri okumalı, bunlar üzerine gerçekleştirilen tartışmaları takip etmelisiniz. Aksi takdirde vazifenizi tam yerine getirmemiş olursunuz ki sizlerden beklenen bu değildir.

Hepinize tekrar teşekkür ediyorum, bereketli bir eğitim öğretim dönemi geçirmenizi Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

Davetiniz için de ayrıca teşekkür ediyorum, hürmetlerimi arz ediyorum.